

บทความวิจัย
เรื่อง การแต่งกายของสตรีสมัยราชวงศ์อันจากงานศิลปกรรม

โดย
นางสาวธารผกา บัวสนธ์ อุปมัย
รหัสประจำตัว 05530801

เสนอ
อาจารย์สุพิชฌาย์ แสงสุขเอี่ยม

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษารายวิชา 450 460 การศึกษาเอกเทศ
สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2556

ชื่อเรื่อง : การแต่งกายของสตรีสมัยราชวงศ์ฮั่นจากงานศิลปกรรม

ผู้วิจัย : นางสาวธารพกา บัวสนธ์ อุปมัย **รหัสประจำตัว** 05530801

อาจารย์ที่ปรึกษา: อาจารย์สุพิชฌาย์ แสงสุขเอี่ยม

ปีการศึกษา : 2556

คำสำคัญ : เครื่องแต่งกายสตรีสมัยราชวงศ์ฮั่น; งานศิลปกรรมสมัยราชวงศ์ฮั่น;
Chinese Arts; Chinese Costumes; Chinese Painting; Chinese Sculpture; Arts of
HAN dynasties.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาให้ทราบถึงวัฒนธรรม ลักษณะ เอกลักษณ์รวมถึง การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของเครื่องแต่งกายสตรีในสมัยราชวงศ์ฮั่น รวมถึงทราบความหมาย ของสัญลักษณ์ที่สอดแทรกผ่านเครื่องแต่งกายของสตรีในสมัยราชวงศ์ฮั่น ว่าสตรีในสมัยราชวงศ์ฮั่นมี การแต่งกายที่แตกต่างกันตามชนชั้นและหน้าที่ของตน

ผลจากการศึกษาพบว่าสตรีในสมัยราชวงศ์ฮั่นมีการแต่งกายที่แตกต่างกันตามชนชั้นและ หน้าที่ สตรีชั้นสูง จะมีรายละเอียดเครื่องอาภรณ์มากมาย ทั้งบนศีรษะและลวดลายบนเสื้อผ้า เป็น การแต่งกายอย่างวิจิตร บ่งบอกถึงฐานะความร่ำรวย คุณภูมิฐาน ชายผ้าอ่อนพลิ้วไหว หน้าตาหวาน สะสวยงดงามบอบบาง อ่อนช้อย ใสต่างหู นุ่งโสร่งยาวคลุม ไม่เห็นรองเท้า และสตรีชาววังหรือ สตรีราชสำนัก จะมีการแต่งกายที่ทะมัดทะแมงและพอดีตัวมากกว่าสตรีราชวงศ์ แต่รูปแบบเครื่อง แต่งกายก็จะมีลักษณะคล้ายคลึง แต่ต่างกันที่ความวิจิตรบรรจงของลายชุดหรือเครื่องประดับที่มี รายละเอียดน้อยกว่า สตรีนักระบำหรือนักดนตรี เครื่องแต่งกายจะมีลักษณะเฉพาะแบบที่ค่อนข้าง จะเห็นได้ชัด เช่น แขนเสื้อของนักระบำจะยาวมากกว่าปกติ ชายแขนกว้าง และทำจากผ้าที่มีความ พลิ้วไหว สีเส้นเสื้อผ้าจะเน้นไปทางโทนสีสดใส สตรีสามัญ เป็นสตรีชาวเมืองชาวบ้านทั่วไป ชาวไร่ชาวนา สตรีคนรับใช้จะมีเท้าใหญ่เพราะทำงานหนัก ในรูปสลักอาจทำให้เห็นว่า โสร่งเท้า ขนาดใหญ่หนาไหล่ออกมาจากชายโสร่งให้เห็น หน้าตาไม่ค่อยสวยนัก เสื้อผ้า เครื่องประดับ ตกแตงน้อยกว่าที่น้อยกว่าสตรีกลุ่มอื่น

บทนำ

ประวัติศาสตร์ของประเทศจีนมีมานานถึงห้าพันปี วัฒนธรรมเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของชาวจีนก็มียาวนานไม่แพ้กัน ซึ่งในระยะเวลาห้าพันปีมานั้น ชาวจีนได้รับอิทธิพลเครื่องแต่งกายจากชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆในประเทศจีน รวมถึงวัฒนธรรมการแต่งกายเสื้อผ้าของชาวต่างชาติ ผสมผสานกันจนเป็นลักษณะพิเศษของการแต่งกายชาวจีนในยุคนี้ๆ ซึ่งการแต่งกายของชาวจีนนั้นมีความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และดูเหมือนว่าจะมีการพัฒนาต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง เนื่องจากชนกลุ่มน้อยเผ่า ๆ ต่างในประเทศจีนมีอยู่ถึง 42 เปอร์เซ็นต์ ของประชากรจีนทั้งหมด ซึ่งเมืองที่มีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่เยอะที่สุดคือเมือง หวิ้นหนาน จึงจำเป็นที่จะต้องแยกประเภทวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวจีนออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มวัฒนธรรมการแต่งกายแต่ละยุคสมัยของชาวจีน(历代服饰) และกลุ่มการแต่งกายของชนกลุ่มน้อย ต่างๆ ในประเทศจีน (民族服饰) ซึ่งมีอยู่ถึง 50 กว่า ชนเผ่า ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้มักจะมีการแต่งกายที่มีลักษณะเอกลักษณ์ และมักจะไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย(จิรวรรณ จิรินทร, 2555 :<http://www.jiewfudao.com>)

ชนชาติฮั่น (汉族) เป็นชนชาติหลักของประเทศจีน ประชากรชาวฮั่นทั้งหมดมีประมาณ 1,300 ล้านคน เทียบเท่ากับ 19 เปอร์เซ็นต์ ของจำนวนประชากรทั่วโลกทั้งหมดที่มีกว่า 7,000 ล้านคน และนับเป็นกลุ่มชนชาติที่ใหญ่ที่สุดในโลกด้วย มีหลักฐานว่าชาวฮั่นถือกำเนิดมาตั้งแต่สมัยจักรพรรดิหวงตี้ (黄帝) อาศัยอยู่ในแถบดินแดนจงหยวน และกระจายอยู่ทั่วประเทศจีนมายาวนานกว่า 5,000 ปี นับตั้งแต่สมัยเซี่ย ซาง โจว ชุนชิว-จั้นกั๋ว จนมาเริ่มเป็นปึกแผ่นในสมัยฉิน และฮั่น สมัยฮั่นนี่เองที่เริ่มมีคำเรียก 'ชนชาติฮั่น' ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีความเชื่อตามแบบลัทธิเต๋า ชาวฮั่นมีกิจกรรมด้านการเกษตรและหัตถกรรมที่เจริญก้าวหน้า อีกทั้งมีการประดิษฐ์เครื่องสำริด การถักทอเครื่องแต่งกาย เครื่องเคลือบดินเผา สถาปัตยกรรม และศิลปะการวาดภาพที่เป็นหน้าตาของชนชาติมาตั้งแต่ยุค โบราณ นอกจากนี้ ยังรวมถึงผลงานวรรณกรรมรูปแบบต่างๆ ที่เป็นที่ยอมรับไปทั่วด้วย และที่ลืมไม่ได้ก็คือ การเป็นชนกลุ่มแรกของโลกที่ค้นพบและสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ 4 อย่าง คือ กระดาษ เทคนิคการพิมพ์ เข็มทึศ และดินปืน (Ellene Chow , 2556 : <http://Chinese2U.blogspot.com>)

เนื่องจากทางด้านภูมิศาสตร์ของประเทศจีนเป็นเขตที่อยู่ในอากาศหนาวจัด จึงต้องปกปิดร่างกายด้วยเสื้อผ้าที่อบอุ่น และมีชนิด แขนเสื้อกว้างใหญ่และยาวเมื่อเก็บมือไว้ เพราะแต่โบราณยัง

ไม่รู้จักรการใช้ถุงมือ ตัวเสื้อยาวกรอมเท้าสวมกางเกงขายาวอยู่ชั้นใน และเพื่อไม่ให้ห่อกได้รับความเย็น จึงใช้วิธีป้ายซ่อนเข้าด้วยกันทำให้อบอุ่นมากขึ้น จีนได้รับวัฒนธรรมจากชาวเปอร์เซียและอินเดียอยู่บ้างและนำมาผสมผสานกัน และจีนเป็นผู้ที่รู้จักการทอผ้าใช้มาก่อนจึงมีผ้าไหมชนิดดีใช้และนิยมใช้กันเป็นที่แพร่หลายทั่วโลก(พวงผกา คุโรวาท ,2535:223-225) สิ่งหนึ่งที่หญิงจีนให้ความสำคัญคือเครื่องแต่งกายจะต้องปกปิดทุกส่วนของร่างกาย แม้กระทั่งคอเสื้อที่เปิดให้เห็นลำคอก็ต้องหาผ้ามาพันเพื่อปกปิด อาจจะทำเพื่อป้องกันอากาศหนาวแบบทารุณในบางพื้นที่ด้วย รวมถึงแขนเสื้อยาวลงมาถึงหลังมือ และอาจจะมีผ้ายาวลงมาอีก ผู้หญิงชาวฮั่นสวมเสื้อแขนยาว กระโปรงยาว หิ้งตัว ปล่อยผมยาว เป็นการแต่งกายของหญิงจีนในสมัยโบราณแบบแท้ๆ จะเห็นว่าคล้ายกับกิโมโนมาก (Kritsada Sangkhatad,2556:<http://jokerdez13.blogspot.com>)

เสื้อผ้าสมัยฮั่น(汉 202 ปีก่อนคริสตศักราช – ค.ศ. 8) จะประกอบด้วย เสื้อคลุมยาว (袍) เสื้อลำลองแบบสั้น(衫 袷)เสือนวมสั้น(襦)กระโปรง (ผู้หญิง) และ กางเกง (ผู้ชาย) ในยุคนี้ผ้าที่มีลักษณะการถักทอได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ดังนั้น คนที่มีเงินในสมัยนั้นจะสวมใส่เสื้อผ้าที่ทำจากผ้าแพรต่วน ซึ่งมีความสวยงามมาก โดยทั่วไปผู้ชาย จะสวมเสื้อสั้น กางเกงขายาว และหากฐานะยากจน จะสวมเสื้อแขนสั้นที่ตัดเย็บด้วยผ้าหยาบ ในส่วนของผู้หญิงในสมัยฮั่นเสื้อผ้ามีตั้งแต่เป็นลักษณะเสื้อและกระโปรงต่อกัน (กั๊พ้า) และแยกเสื้อกระโปรงเป็น 2 ชิ้น กระโปรงจะมีลวดลายหลากหลายมาก กระโปรงที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในช่วงนั้น คือ “กระโปรงลายเทพสติดิษฐ์ (留仙裙)” ระดับชั้นของข้าราชการในสมัยฮั่น จะมีหมวกและสายประดับยศเป็นสัญลักษณ์ในการแบ่งชั้นของขุนนาง ซึ่งสมัยนั้น ตำแหน่งอัครเสนาบดีเป็นขุนนางตำแหน่งสูงสุด (อรนง เพ็ชรสุข ,2554: <http://ornnongmiwol.blogspot.com/>)

กั๊พ้าเป็นเครื่องแต่งกายที่เกิดจากการหลอมรวมเป็นหนึ่งในชนชาติต่างๆ ของจีนและถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวจีน กั๊พ้าเป็นงานตัดเย็บที่รวมเอาศิลปะหลายแขนงไว้ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นหัตถกรรมการปักลวดลาย ภาพดอกไม้และนกหรือภาพอื่นๆ ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของจีน หากดูตามความหมายของตัวอักษรจีน ฉีผาวหรือกั๊พ้านั้น โดยมากมักหมายถึงชุดเสื้อคลุมยาว เมื่อผ่านวิวัฒนาการมาหลายยุคหลายสมัยจนมาถึงสมัยราชวงศ์ชิง จึงได้มีการตีความหมายจากตัวอักษรคำว่าฉีผาวว่าหมายถึงชุดเสื้อคลุมยาวที่ชาวกรุงหงหิ้งชายและหญิงสวมใส่ ("ฉี" แปลว่า หง "ผาว" แปลว่า ชุดเสื้อคลุมยาว) แต่ชุดกั๊พ้าในยุคต่อมานั้น

พัฒนามาจากชุดเสื้อคลุมยาวที่หญิงชาวเปดกองรงสวมใส่ ต่อมาหญิงชาวฮั่นได้แต่งตัวเลียนแบบหญิงชาวแมนจู ในทางกลับกันหญิงชาวแมนจูและหญิงชาวมองโกลก็แต่งตัวเลียนแบบหญิงชาวฮั่นเช่นกัน การเลียนแบบกันไปมาทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างการแต่งกายของหญิงชาวแมนจูและหญิงชาวฮั่น การแต่งกายของหญิงสองชนชาติจึงคล้ายคลึงกันมากขึ้นตามลำดับ ต่อมาเมื่อเครื่องแต่งกายแบบตะวันตกแพร่หลายเข้ามาในประเทศจีน ก็ได้มีการดัดแปลงชุดกี่เพ้าให้เข้ากับลักษณะเด่นของชุดแบบตะวันตกกลายเป็นชุดกี่เพ้าแบบใหม่ที่เรียบง่ายและแพร่หลายสู่คนทั่วไปมากขึ้น(สถาบันวิทยุซีอาร์ไอ,2010: <http://thai.cri.cn/learnchinese/lesson16/1.html>)

กี่เพ้าเป็นงานตัดเย็บที่รวมเอาศิลปะหลายแขนงไว้ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นเทคนิคการอำพรางจุดด้อยบนร่างกาย หัตถกรรมการปักลวดลาย ภาพดอกไม้และนก หรือภาพอื่นๆ ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของจีนได้เป็นอย่างดี แต่ละลวดลายบนกี่เพ้ายังสะท้อนคติความเชื่อของชาวจีนที่คัดเลือกเฉพาะลายมงคลมาตัดเย็บไว้บนกี่เพ้า เช่น ลายดอกโบตั๋น ที่หมายถึงโชคลาภ ความยุติธรรม ขณะที่ดอกเหมยหรือราชินีดอกไม้แห่งฤดูหนาว สื่อถึงอายุที่ยืนยาว มีเพียงบางลายที่สงวนไว้เฉพาะราชสำนักเท่านั้น เช่น ลายมังกร 5 นิ้ว เครื่องหมายของรัชทายาท และมังกร 9 นิ้ว ที่สื่อถึงจักรพรรดิและจักรพรรดินีปกปิดแต่เปิดเผย คือเอกลักษณ์ของชุดกี่เพ้าที่ดูเรียบง่ายจากชายกระโปรงยาวเกือบถึงพื้น หากแฝงเสน่ห์ของความเป็นหญิงในขณะเดียวกัน จนขึ้นชื่อว่าเป็นอีกหนึ่งชุดแต่งกายประจำชาติที่น่าจดจำมากที่สุด เพราะเป็นชุดที่เน้นทรวดทรงของผู้สวมใส่ ทั้งหน้าอก เอว สะโพก รวมถึงเรียวกา ชุดกี่เพ้าจึงบ่งบอกค่านิยมการเอาใจใส่ดูแลรูปร่างของสตรีชาวจีน เช่นเดียวกับประเพณีการรัดเท้า(Sootin Claimon ,2555: <http://soclaimon.wordpress.com>)

จากบทความที่กล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยใคร่ที่จะศึกษาวัฒนธรรม ลักษณะและเอกลักษณ์การแต่งกายของสตรีในสมัยราชวงศ์ฮั่น พัฒนาการของเครื่องแต่งกายสตรีในสมัยราชวงศ์ฮั่น รวมถึงลักษณะของการแต่งกายของสตรีในสมัยราชวงศ์ฮั่นผ่านงานศิลปกรรมที่พบตามภาพเขียน, ลายบนภาชนะต่างๆ,ลายที่ปรากฏบนผ้า เป็นต้น และได้ศึกษาเรียนรู้ถึงสัญลักษณ์ที่ปรากฏผ่านเครื่องแต่งกายของสตรีในสมัยราชวงศ์ฮั่นอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรม ลักษณะและเอกลักษณ์การแต่งกายของสตรีในสมัยราชวงศ์ฮั่น

2. เพื่อศึกษาลักษณะและการพัฒนาการของเครื่องแต่งกายสตรีในสมัยราชวงศ์อื่น
3. เพื่อศึกษาสัญลักษณ์ที่ปรากฏผ่านเครื่องแต่งกายของสตรีในสมัยราชวงศ์อื่น

สมมุติฐานของการศึกษา

การแต่งกายของสตรีในสมัยราชวงศ์อื่นจากงานศิลปกรรม คือการทำงานศิลปกรรมทุกรูปแบบที่มีความเกี่ยวข้องกับเครื่องแต่งกายสตรีในสมัยราชวงศ์อื่นจะมีลักษณะงานที่แสดงถึงการแต่งกายที่แตกต่างกันตามชนชั้นและหน้าที่ของตน

ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาวัฒนธรรม ลักษณะ เอกลักษณะรวมถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของเครื่องแต่งกายสตรีในสมัยราชวงศ์อื่นผ่านงานศิลปกรรม เช่น ภาพเขียน,ลายบนภาชนะต่างๆ,ลายที่ปรากฏบนผ้า เป็นต้น

วิธีดำเนินการศึกษา

1. ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกายของสตรีในสมัยราชวงศ์อื่น
2. เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม ลักษณะ เอกลักษณะรวมถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของเครื่องแต่งกายสตรีในสมัยราชวงศ์อื่นทั้งเอกสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศรวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์
3. ศึกษาภาพเขียน,ลายบนภาชนะต่างๆ,ลายผ้าที่ปรากฏภาพเครื่องแต่งกายของสตรีในสมัยราชวงศ์อื่นทั้งเอกสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศรวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์
4. เรียบเรียงผลการศึกษาในรูปแบบของบทความวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบวัฒนธรรม ลักษณะ เอกลักษณะรวมถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของเครื่องแต่งกายสตรีในสมัยราชวงศ์อื่น
2. ทำให้ทราบความหมายของสัญลักษณ์ผ่านเครื่องแต่งกายของสตรีในสมัยราชวงศ์อื่น

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่ใช้เป็นกรอบความคิดในการวิจัย ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวกับเรื่องราวของวัฒนธรรม ลักษณะ เอกลักษณะรวมถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของเครื่องแต่งกายสตรีในจีนและในสมัยราชวงศ์อื่น เอกสารที่เกี่ยวกับงานศิลปกรรมในสมัยราชวงศ์อื่นเรื่องการแต่งกายของสตรีที่พบตาม

ภาพเขียน,ลายบนภาชนะต่างๆ,ลายที่ปรากฏบนผ้า และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกายของสตรีในสมัยราชวงศ์ฮั่น ผู้ศึกษาสามารถแบ่งกลุ่มเอกสารตามประเด็นสำคัญที่เอกสารแต่ละเรื่องเน้นการอธิบายออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. เอกสารด้านประวัติศาสตร์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี (2550) ทรงแสดงปาฐกถา เรื่อง “ศิลปะจีน” ว่า ศิลปะจะมีสิ่งที่เกิดตามธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น แต่อย่างไรก็เกี่ยวกับมนุษย์อยู่ดี เพราะว่าสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ถ้าเราจะเรียกว่าศิลปะ จะต้องเป็นสิ่งที่มีธาตุรับรู้ของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เพราะฉะนั้นศิลปะจึงเกี่ยวพันกับชีวิตมนุษย์อย่างมาก การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์คือ ศึกษาประวัติความเป็นมาที่อยู่เบื้องหลังการสร้างสรรค์ศิลปะนั้นก็ก็จะช่วยให้เข้าใจศิลปะได้ดีขึ้น การศึกษาศิลปะช่วยให้เราเข้าใจมนุษย์มากขึ้น ศิลปิน หมายถึง ผู้ที่สร้างสรรค์ศิลปะขึ้น จะสร้างขึ้นมาอย่างไรก็สุดแต่ความคิด ความรู้สึกของศิลปินในขณะนั้น และมาจากความรู้ ประสบการณ์ที่ศิลปินได้สั่งสมมา งานของศิลปินเป็นการสร้างสรรค์เพื่อมวลมนุษยชาติ เป็นเครื่องจรโลงเสียงโลกให้ดำรงคงอยู่ได้ สำหรับจีนมีวิธีแบ่งศิลปะอีกแบบหนึ่ง คือ

1.ศิลปะพื้นบ้าน หมายถึง ศิลปะที่ชาวบ้านใช้ในชีวิตประจำวัน เน้นทั้งประโยชน์ใช้สอยและความงามเป็นระเบียบ จะมี pattern มีรูปแบบซึ่งอาจจะใกล้ธรรมชาติเน้นถึงความมีประโยชน์และความสวยงามน่าดู

2.ศิลปะราชสำนัก เกิดจากวาสนาบารมีของฝ่ายอาณาจักร อย่างสมเด็จพระจักรพรรดิหรือว่าขุนนางต่างๆ ที่ทำให้สามารถจะมีของที่ประณีตกว่าบุคคลทั่วไปทุกอย่างที่ของใช้อาจจะใช้อย่างเดียวกันคือ ปักจี้สี่ แต่สามารถทำให้ปักจี้สี่สวยกว่าของคนธรรมดา เลื่อก็เป็นเลื่อกที่สวยงาม ปักประณีตกว่า ก็เป็นเรื่องที่ใช้ในราชสำนัก และยังคงมีความหมายที่แสดงถึงอำนาจ เป็นสัญลักษณ์อีกอย่างหนึ่ง

วิชฌุนาถ กัตัญญทวิทิพย์ (2553) เขียนเอกสารประกอบการสอน ในรายวิชา ART 102 ประมวลความรู้ศิลปะตะวันออก เรื่อง “ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน” กล่าวถึงประวัติของราชวงศ์ฮั่นว่า เมื่อจักรพรรดิฉินสือหวางตี้เสด็จสวรรคต เกิดกบฏล้มล้างราชวงศ์ฉิน ขุนพลเซี่ยงหยู เจ้ารัฐฉู่ ตะวันตก ร่วมมือกับหลิวปัง กบฏชาวานา โค่นล้มราชวงศ์ฉินสำเร็จ ขุนพลเซี่ยงหยูขึ้นครองราชย์ได้

เพียง 4 ปี เกิดสงคราม หลิวปังได้รับชัยชนะและได้สถาปนาตัวเองขึ้นเป็นจักรพรรดิ พระนามว่า ฮั่นเกาจู ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์ฮั่น ซึ่งราชวงศ์ฮั่นได้ปกครองประเทศจีนเป็นระยะเวลายาวนานถึง 400 ปี ซึ่งเป็นช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์ชาติจีนที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากที่สุดยุคหนึ่ง จึงทำให้แม้ปัจจุบันชนชาวจีนยังคงภูมิใจที่เรียกตัวเองว่าเป็น “ชาวฮั่น” พระเจ้าฮั่นตี้ ทรงครองราชย์ต่อมา ได้เกิดเส้นทางสายไหมจากจีนสู่ยุโรปเป็นครั้งแรก ต่อมาพระเจ้าฮั่นอู่ตี้ รัชกาลที่ 5 ทรงราชสำนักได้เจริญสัมพันธไมตรีอย่างเป็นทางการกับจักรวรรดิโรมันอันยิ่งใหญ่เป็นครั้งแรก ทำให้พ่อค้าชาวตะวันตกเดินทางเข้ามาประเทศจีนตามเส้นทางสายไหม นครฉางอัน ซึ่งปัจจุบันคือเมืองซีอาน ได้กลายเป็นศูนย์กลางการพาณิชย์แห่งหนึ่งของโลกในขณะนั้น

พงศก คุโรวาท (2535) เขียนหนังสือเรื่อง “คู่มือประวัติเครื่องแต่งกาย” กล่าวถึงวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาวจีนที่แพร่หลายไปยังประเทศใกล้เคียง คือ ภาษา การแต่งกาย ชาวเกาหลี ญี่ปุ่น และเวียดนามได้รับเอาวัฒนธรรมนี้ไปใช้ ชาวจีนโบราณก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ไม่น้อย รู้จักใช้ดินปืน และกระดาษสำหรับขีดเขียน และรู้จักพิมพ์หนังสือขึ้นใช้เป็นชาติแรก ผ้าไหมและทำเครื่องถ้วยชาม ได้อย่างประณีตงดงามมาก

กัจจ สุนพงษ์ศรี (2551) เขียนหนังสือ “ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน” กล่าวว่าสินค้าผ้าไหมจากจีนเป็นที่นิยมของนานาชาติ โดยเฉพาะชาติต่างๆแถบตะวันตก ดังนั้นเส้นทางจากยุโรปผ่านเอเชียกลาง พุ่งเข้าสู่จีนที่เรียกว่า “เส้นทางสายไหม” เพื่อนำสินค้าต่างๆมาแลกเปลี่ยนกับสินค้าเงินหรือกองคาราวานสินค้าจากจีนไปสู่ยุโรป ได้เริ่มเคลื่อนไหวอย่างคึกคัก อนึ่งผ้าไหมที่สร้างชื่อเสียงโด่งดังรู้จักกันทั่วโลกก็เกิดขึ้นในสมัยฮั่นนี่เอง เล่ากันว่าภรรยาของเงินเป่ากวงได้คิดประดิษฐ์ที่ทอผ้าไหมยกสำเร็จ ทำให้กรรมวิธีการผลิตผ้าไหมพัฒนาขึ้นไปอีก

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี (2556) มีเนื้อหาเรื่อง “ชาวฮั่น” ที่แสดงว่าทุกวันนี้ชาวจีนฮั่นทั่วไปสวมใส่เสื้อผ้าตามแบบตะวันตก ส่วนน้อยสวมใส่เสื้อผ้าแบบชาวจีนฮั่นดั้งเดิมเป็นประจำ อย่างไรก็ตามชุดแบบจีนสงวนไว้สำหรับ เครื่องแต่งกายในศาสนาและพิธีการ ตัวอย่างเช่น พระในลัทธิเต๋า สวมใส่ชุดเดียวกับบัณฑิตในสมัยราชวงศ์ฮั่น ชุดพิธีการในญี่ปุ่นอย่างเช่นพระในลัทธิชินโตเหมือนมากกับชุดพิธีการในจีนในสมัยราชวงศ์ถัง ในปัจจุบันชุดจีนแบบดั้งเดิมที่นิยมมากที่สุดสวมใส่โดยหญิงสาวมากมายในโอกาสสำคัญๆ เช่น งานแต่งงานและงานปีใหม่เรียกว่ากิ๊เพ้า อย่างไรก็ตามเครื่องแต่งกายเหล่านี้ไม่ใช่มาจากชาวจีนฮั่น แต่มาจากการดัดแปลงชุดแต่งกายของชาวแมนจู ซึ่ง

เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ปกครองประเทศจีนระหว่างศตวรรษที่ 17 ถึงต้นศตวรรษที่ 20

อี เมธา (2549) เขียนบทความเรื่อง “ฉีผาว(กี่เพ้า) ตอนกี่เพ้า-เสน่ห์แห่งสตรีเพศ” กล่าวว่า วัฒนธรรมการแต่งกายด้วย ผาว (袍) หรือว่าง่าย ๆ คือชุดคลุมนอกนั้นสามารถสืบสาวไกลไปถึงยุคก่อนราชวงศ์ฉิน(秦) ต้นกำเนิดของฉีผาวนั้นดำรงมานานนับพันปี ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า ระหว่างชาวฮั่น(คนจีนดินแดนภาคกลาง)กับชาวฮู(คนนอกด่าน อาจหมายถึงชาวมองโกล แมนจู ตาด้า อาหรับ เป็นต้น) มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมการแต่งกายมาช้านาน ในสมัยก่อนยุคฉิน ก็เคยมีการบันทึกในพงศาวดารว่า กษัตริย์แห่งแคว้นเจ้าได้ปรับปรุงเครื่องแต่งกายสำหรับออกศึกจากชุดคลุมในรูปแบบที่มาจาก เซินอี 深衣(ชุดพิธีการแบบวัฒนธรรมฮั่น) มาเป็นผาว (袍) แบบ มองโกลแทน เพราะมีลักษณะคล่องตัวในการขี่ม้าและเคลื่อนไหวร่างกายสะดวกมากกว่า จากจุดนั้นคือจุดเริ่มต้นของการซึมซับระหว่างกันของการแต่งกายแบบชาวฮั่นและชาวนอกด่าน ในดินแดนทิเบต มองโกล จนมาถึงดินแดนแมนจูซึ่งอยู่ใกล้กับดินแดนฮั่นและติดต่อดะดวกที่สุดนั้นมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมตลอดระยะเวลาหลายพันปี อาณาจักรของชาวหนู่จิน 女真 นั้นดำเนินมาพร้อมๆกับอาณาจักรของชาวฮั่น ในที่สุดอาณาจักรที่แข็งแกร่งที่สุดของหนู่จินได้ถือกำเนิดขึ้นโดยยอดราชันย์นาม นูฮาซี (จินกลางอ่าน นูเอ่อฮาชื่อ 努尔哈赤) และยึดครองอาณาจักรที่ดำเนินโดยชาวฮั่นมาช้านาน ราชวงศ์ชิงที่สร้างโดยชาวแมนจูได้นำวัฒนธรรมแมนจูเข้ามาในดินแดนภาคกลาง และการที่ชาวฮั่นสามารถรับวัฒนธรรมของชาวแมนจูได้โดยง่ายนั้น ไม่ได้เป็นเพียงเพราะอำนาจบีบบังคับด้วยกำลังเท่านั้น หากแต่แท้จริงแล้วการแต่งกายของคนนอกด่านชาวฮั่นเองเชื่อว่า จะไม่คุ้นเคยเสียทีเดียว จึงไม่ใช่เรื่องยากที่จะซึมซับวัฒนธรรมของคนนอกด่านเพิ่มขึ้นอีกลำดับหนึ่ง ฉะนั้นพูดได้ว่าในยุคราชวงศ์ชิง เครื่องแต่งกายแบบแมนจูได้เข้ามาแทนที่เครื่องแต่งกายดั้งเดิมของชาวฮั่น โดยทั้งการบีบบังคับด้วยกฎหมายราชสำนักชิง(清) และ ผสมผสานวัฒนธรรมไปพร้อมๆกัน ฉีผาว(กี่เพ้า)ของชาวแมนจู มีทั้งแบบบุรุษและสตรีตั้งแต่ชุดออกศึก ชุดพิธีการในราชสำนัก ชุดพิธีการตามประเพณี จนถึงชุดลำลอง และตามขนบธรรมเนียมของสมัยโบราณ เครื่องแต่งกายของสตรี นอกจากจะมีความสวยงามแล้วยังจำเป็นจะต้องคำนึงถึงจารีตประเพณี ชุดฉีผาว(กี่เพ้า)สตรีในสมัยราชวงศ์ชิงนั้นคอปกปิดถึงหู ชายเสื้อยาวคลุมถึงตาตุ่ม แขนเสื้อปิดถึงข้อมือเป็นอย่างน้อย “ตั้งอยู่บนรากเหง้าแห่งชนชาติจีน หัดประยุกต์ใช้ความรู้แห่งโลกตะวันตก” สองประโยคข้างต้นนี้เป็น วาทะปฏิรูปการศึกษาของกลุ่มคนหัวก้าวหน้าในปลายราชวงศ์ชิงนำโดย

จางจื่อตั้ง เวลานั้นราชสำนักเสื่อมทราม เหล่าผู้ฝึกฝนในความรู้และการกอบกู้ชาติจึงหันไปพึ่งพา การศึกษาและเทคโนโลยีของชาวตะวันตก นี่เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่นำไปสู่การปฏิวัติครั้ง ยิ่งใหญ่ แต่ประเด็นสำคัญคือผลข้างเคียงหนึ่งที่ผู้คนซึ่งกำลังมุ่งมั่นกับการปฏิวัติไม่ได้ใส่ใจถึง นั่น คือการสิ้นสุดของเครื่องแต่งกาย ฉีผาว(กิ๊เพ้า)สำหรับบุรุษเพศ ในช่วงเวลาแห่งการปฏิวัตินั้นมีอาจ ปฏิเสธได้ว่ากำลังหลักของการปฏิวัติคือเหล่าสุภาพบุรุษ ในยุคสมัยนั้นผู้ชายแทบร้อยละร้อยหันมา แต่งกายเยี่ยงผู้มีการศึกษาแบบตะวันตก วัฒนธรรมการแต่งกายแบบฉีผาวหรือกิ๊เพ้านั้นสืบทอด ต่อมาเพียงในกลุ่มสตรีเท่านั้น และหากมองลึกลงไปในกลุ่มสตรีในยุค ราชวงศ์ชิงเราพบว่าด้วย กฎหมายแล้ว สตรีชาวแมนจูห้าม แต่งกายเยี่ยงชาวฮั่นและขณะเดียวกันสตรีชาวฮั่นกลับมีค่านิยม แต่งกายแบบชาวแมนจู เพราะเรื่องความงามไม่เข้าใครออกใครและไม่เกี่ยวกับการเมืองแม้ว่าคน บางคนพยายามนำมันไปเกี่ยวข้องกับการเมืองก็ตาม ขณะที่เครื่องแต่งกายชายของชาวแมนจูถูกต่อต้านจากชาวฮั่น เครื่องแต่งกายสตรีของชาวแมนจูกลับหยั่งรากลึกลงในวัฒนธรรมสตรีชาวฮั่น ด้วยประเด็นทางความงาม ข้อเปรียบเทียบเช่นนี้คือก้าวแรกของจุดจบสำหรับฉีผาว(กิ๊เพ้า)สำหรับ บุรุษ ในยุคสมัยแห่งเงินใหม่จะมีใครกล้าสวมชุดออกศึก หรือ ชุดพิธีการในราชสำนัก หรือแม้แต่ ชุดลำลองของชาวแมนจู ส่วนชุดสตรีจะใส่ชุดใดก็ได้ เพราะความงามของสตรีไม่เกี่ยวกับปฏิวัติ เพียงเป็นศรีแก่สามีและอยู่ในจารีตก็เพียงพอแล้ว นี่คือนิสัยที่อยู่ในใจของคตินิยมแบบ “ผู้ชายคือช้าง ใ้ทำหน้า” เหมือนกับสังคมไทย คนจีนเรียกแบบประชดประชันว่า “แนวความคิดแบบมหาบุรุษ” การปฏิวัตินำไปสู่เงินใหม่ที่ทันสมัยและทำลายระบบศักดินาที่ดำรงและกดขี่มาช้านาน แต่การ ปฏิวัติไม่ได้ทำลายโชครวนที่ผูกมัดและตีตราความเป็นสตรีเงินไว้ตลอดช่วงยุคก่อนปัจจุบัน นี่คือ จุดเปลี่ยนจุดที่สองของฉีผาว(กิ๊เพ้า)ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในอีกไม่กี่ปีต่อมา นับแต่วินาทีแรกที่มีการ ปฏิวัติสำเร็จ ราชวงศ์ชิงถูกโค่นล้ม การแสดงออกของสตรีหลังการปฏิวัตินำโดยดร.ซุนจงซาน หรือที่คนไทยเรารู้จักกับชื่อภาษาภาษาอังกฤษว่าดร.ซุนยัตเซ็น ในค.ศ. 1911 นั้น พวกเขาจะมีเหตุผลและ กล้าหาญยิ่งขึ้น เหตุผลประการสำคัญคือการได้รับแบบอย่างจากมาดามซ่ง ภรรยาของดร.ซุนจง ซาน(ซุนยัตเซ็น) มาดามซ่งเป็นผู้หญิงที่ได้รับการศึกษาอย่างดีและเอาการเอางาน ในขณะเดียวกันก็ มิได้บกพร่องในหน้าที่ของภรรยา ทำให้ผู้หญิงยุคเงินใหม่นั้นกล้าคิดกล้าทำมากขึ้นและมั่นใจใน ศักยภาพของตัวเองมากขึ้น บุตรีของผู้มีการศึกษามากมายได้รับการศึกษาเช่นเดียวกับผู้เป็นบิดา และได้ศึกษาต่อในยุโรป การเรียนในต่างแดนและการใช้ชีวิตแบบเดียวกับผู้ชายได้ขัดเกลาจิตใจ

และปลูกฝังอุดมการณ์อันว่าด้วยสิทธิสตรี ขณะเดียวกันความเป็นกุลสตรีอย่างวัฒนธรรมตะวันออก ก็ไม่ได้ถูกมองข้ามจนเกินไปเลย สิ่งเหล่านี้ยากจะสังเกตเห็นหากเพียงพูดคุยกับสตรียุคนั้นแค่คำสอง คำ แต่ปรากฏชัดเจนบนเนื้อผ้าและรูปทรงของจี๊ผา(กิ๊พ้า) เนื้อผ้าหลากหลายมากขึ้นและรูปทรง เข้ารูปโค้งเว้าโค้งนูนตามสัดส่วนสตรีระสตรี บ่งบอกถึงความงามในทัศนคติของผู้หญิงและความ ภูมิใจเล็กๆของผู้หญิง คำว่าผู้หญิงที่สวยไม่ใช่สวยด้วยเครื่องประดับที่เกินความจำเป็นและการ สාරวมจนเกือบจะกลายเป็นดอกไม้เคลื่อนที่อีกต่อไป ผู้หญิงต้องการสวยด้วยความเป็นผู้หญิง หาใช่ ผู้ที่คอยประดับความมีเกียรติของผู้ชาย ยุคสมัยได้เปลี่ยนไปแล้ว นี่คือสัญญาณอย่างหนึ่งในการ ปฏิรูปตัวเองของสังคม และด้วยระดับการศึกษาที่ดี เหล่าสตรีปัญญาชนในยุคสมัยนั้นฉลาดมาก พอที่จะคำนึงถึงขนบธรรมเนียมจีน

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ (2544) เขียนหนังสือเรื่อง “รัชกาลที่ 3 กับการสร้างวัดสำคัญ กำเนิด ตุ๊กตาทิลาจีน” กล่าวไว้ว่าจีนโบราณก็เหมือนเมืองไทยที่มีกฎมนเฑียรบาล จะมีกฎระเบียบศิลปะ าระดับต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปะอาณาจักรหรือศิลปะราชสำนักจะปนกันไม่ได้ เช่น พระ จักรพรรดิจะมีฉลองพระองค์แบบหนึ่ง ซึ่งคนแม้จะเป็นเศรษฐีก็ไม่สามารถใส่อย่างนั้นได้ อย่างเช่น สมัยราชวงศ์ฮั่นที่โบราณมากจะมีการเก็บศพไว้ในเสื้อหยก เสื้อหยกซึ่งไม่ใช่เสื้อหยกทั้งแท่ง แต่ เป็นแผ่นหยกชิ้นเล็กๆ ขนาดสักหนึ่งตารางนิ้ว และมีลวดต่างๆที่เย็บร้อยเข้าด้วยกัน ถ้าเป็นคน ขึ้นสูงเป็นเจ้านายก็จะใช้ลวดทอง ต่อมาเป็นลวดเงิน ต่ำลงมาก็จะเป็นลวดทองแดง จะมีชีวิตกันว่า จักรพรรดิจะใช้สีเหลือง ถ้าเป็นของสวรรค์(เป็นศาสนสถาน) เช่น เทียนถาน ก็ใช้สีน้ำเงินเป็น ท้องฟ้า อย่างนี้เป็นต้น หรือว่ามังกรซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของจีน ถ้าจักรพรรดิจะต้องเป็นมังกรห้าเล็บ และถ้าเป็นคนชนชั้นลดหลั่นลงมาก็จะเป็นสี่เล็บ สามเล็บ แล้วแต่ยศแล้วแต่ศักดิ์ ซึ่งก็เป็นเรื่องของ ความแตกต่างในการใช้ศิลปะ

2. เอกสารด้านงานศิลปกรรม

กัจจ สุนพงษ์ศรี (2551) เขียนหนังสือ “ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน” กล่าวว่าในเรื่องของ สถาปัตยกรรม นักโบราณคดีจีนยังได้ค้นพบสุสานสมัยฮั่นตะวันตกอีกแห่งหนึ่งที่หม่านเซิงใน มณฑลเหอเป่ย์ แถบเทือกเขาหลิงชาน การค้นพบเกิดขึ้นโดยบังเอิญ นักโบราณคดีได้มาสำรวจ และทำการขุดค้น ยังพบสุสานจำนวนสองแห่งอยู่เคียงข้างกันเป็นสุสานสมัยฮั่นตะวันตกของ

เจ้าชายหลิวเซิ่งกับเจ้าหญิงตูห้วนพระชายา หลิวเซิ่ง เป็นพระราชโอรสองค์หนึ่งของจักรพรรดิฉินตี้ สิ้นพระชนม์เมื่อราว 113 ปีก่อนคริสตกาล ศิลปวัตถุที่ค้นพบและนับว่ามีค่ามากที่สุดของสุสานแห่งนี้คือ ชุดเสื้อผ้าที่ทำด้วยไหมของบุคคละทั้งสอง ซึ่งยังคงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ที่สุดชุดแรกเท่าที่มีอยู่ของจีน ชุดเสื้อผ้าของเจ้าชายหลิวเซิ่งมีความยาว 74 นิ้ว ประกอบด้วยหยก 2,498 ชิ้น ส่วนของเจ้าหญิงตูห้วนมีความยาว 64 นิ้วเศษ ทำด้วยหยก 2,160 ชิ้น หยกส่วนใหญ่จะตัดเป็นรูปแผ่นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทุกชิ้นจะร้อยรัดเข้ารูปด้วยเส้นทองคำประกอบกับเป็นรูปคลุมร่างของผู้ตายทั้งหมด ตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า ประมาณกันว่าตัวหนึ่งใช้เวลาทำราว 10 ปี แผ่นหยกแต่ละชิ้นมีความหนาเพียง 0.33 มิลลิเมตร รูสำหรับร้อยเส้นทองมีเส้นผ่านศูนย์กลางเพียง 1 มิลลิเมตร แสดงให้เห็นว่าช่างหยกจีนต้องใช้เลื่อยที่คมและมีฝีมือเชี่ยวชาญมาก

ปัญญา เทพลิงห์ (2548) เขียนหนังสือเรื่อง “ศิลปะเอเชีย” กล่าวว่าตัวอักษรจะเป็นพื้นฐานในงานศิลปะ นอกจากจิตรกรรมแล้ว แม้แต่สถาปัตยกรรมยังได้รับแนวทางจากกฎดุลยภาพของตัวอักษรด้วย ไม่ว่าจะเป็นสวนประดับ พระราชวัง วัดที่ล้วนเป็นผลสะท้อนจากกฎเกณฑ์ลักษณะและลีลาจังหวะของตัวอักษร จิตรกรรมจีนมีเนื้อหาเรื่องราวมากมาย บางภาพเขียนเพื่อตอบสนองสังคม บางภาพเขียนตามจินตนาการของจิตรกร แต่ส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติ จิตรกรรมจีนไม่ว่าจะเป็นผ้าไหมหรือกระดาษ นิยมทำให้ม้วนเก็บได้ โดยปลายทั้งสองด้านติดท่อนไม้กลมยาว สำหรับถ่วงภาพและเป็นแกนม้วน เพื่อสะดวกต่อการรักษาหรือนำติดตัว โดยส่วนใหญ่มี 2 ลักษณะ คือ ภาพม้วนแบบแขวน (Hanging Scroll) และภาพม้วนแบบคลี่ด้วยมือ (Hand Scroll) แบบแขวนนิยมวาดภาพแนวตั้ง สันนิษฐานว่าได้แนวทางจากภาพผ้าไหมแขวนเล่าเรื่องสวรรค์และโลกตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น ซึ่งค้นพบหลักฐานอยู่ในสุสานแห่งหนึ่ง สมัยต่อมาจิตรกรก็ยังคงสืบทอดแนวคิดนี้ กล่าวคือ ด้านบนภาพม้วนแบบแขวนหมายถึงสวรรค์และด้านล่างคือโลก แบบคลี่นิยมวาดภาพแนวนอน สันนิษฐานว่า กูไคจื่อ (Gu kaizhi) เป็นผู้ริเริ่มวาดภาพบนแผ่นม้วน บางชิ้นยังคงปรากฏอยู่ในปัจจุบัน แต่อาจคัดลอกขึ้นมาใหม่ ภาพมีเนื้อหาแตกต่างกัน เป็นประวัติพระพุทธศาสนาหรือภาพประกอบตามบทกวี ใช้เส้นขอบบาง ภาพทิวทัศน์มักแทรกอยู่เบื้องหลัง โดยจะเน้นภาพคน อย่างเช่นภาพสตรีในราชสำนักผู้สูงศักดิ์ กับเหล่านางกำนัล โดยมีหิน ภูเขา ต้นไม้เป็นสำคัญ บางครั้งคล้ายกับภาพจิตรกรรมพุทธศาสนาที่ถ้าดูนหวน แต่ส่วนใหญ่ระบายสีบนผ้าไหม ผลงานของเขานับว่ามีอิทธิพลต่อจิตรกรรมประเพณีสมัยหลัง ปัจจุบันภาพม้วนส่วนใหญ่

นิยมแบบแขวนหรือแนวตั้งมากกว่าแนวนอน

หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศกุล (2507) เขียนหนังสือเรื่อง **“ศิลปะจีนและญี่ปุ่น”** กล่าวว่าสมัยราชวงศ์ฮั่น ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 4-8 ในระหว่างนี้ประเทศจีนได้ติดต่อและรับอิทธิพลจากภายนอก ศิลปะจีนจึงมีการตั้งต้นใหม่ ประติมากรรมขนาดใหญ่ก็ปรากฏขึ้น นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศสชื่อ ชาวาน (Chavannes) ได้ศึกษาศิลปะจีนและศึกษาภาพสลักนูนต่ำที่ใช้ประดับผนังห้องฝังศพใน สมัยนี้ภาพสลักเหล่านี้คงได้แบบอย่างมาจากภาพเขียนที่สูญหายไปหมดแล้ว เราอาจศึกษาภาพ สลักเหล่านี้ได้เป็นอย่างดีจากการคัดลอกแบบจีน คือ ใช้กระดาษบางๆที่ทำด้วยข้าวพรมน้ำประทับติดกับหิน แล้วใช้ประคบชุบหมึกจีนทาบลงไปบนนั้น ภาพสลักที่นูนขึ้นมาก็กลายเป็นสีดำบนกระดาษ แต่ร่องที่สลักลึกลงไปก็กลายเป็นสีขาว จากภาพสลักเหล่านี้เราจะเห็นได้ว่าการเล่าเรื่องเป็นอย่างดี มีภาพบุคคลสวมเครื่องแต่งกายขนาดใหญ่แบบจีน ซึ่งทำให้มีรูปร่างแปลกประหลาด กำลังแสดงอาการเคลื่อนไหวอย่างคึกคัก ภาพสลักเหล่านี้เป็นภาพทางประวัติศาสตร์ปนเทพนิยาย เป็นต้นว่ามีการแสดงถึงพระราชินีแห่งทิศตะวันตก พระจักรพรรดิจีนรุ่นแรกๆ ภาพการสู้รบของอาณาจักรของอากาศและน้ำ ของลมและพายุ เป็นภาพที่แสดงชีวิตจิตใจอย่างรุนแรง ความสังเกตุอย่างคร่าวๆและบางครั้งก็ดูคล้ายกับเป็นภาพชวนหัว ภาพเช่นนี้มีปรากฏอยู่บนภาพสลักนูนต่ำ และบนภาชนะสำริดบางชิ้นด้วย ในสมัยราชวงศ์ฮั่นปรากฏมีภาพบุคคลเล็กๆปั้นด้วยดินเผาสำหรับฝังในหลุมศพ มีลักษณะค่อนข้างหนัก สวมเครื่องแต่งกายขนาดใหญ่ และแสดงถึงความสง่างาม และลักษณะเหมือนจริงตามธรรมชาติ

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ (2544) เขียนหนังสือเรื่อง **“รัชกาลที่ 3 กับการสร้างวัดสำคัญ กำเนิดตุ๊กตาศีลาจีน”** กล่าวว่าประติมากรรมรูปตุ๊กตาคำลองสมัยราชวงศ์ฮั่น แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของราชวงศ์จีนอย่างชัดเจน แต่ทว่านิยมทำให้มีขนาดเล็กกว่า ประเภทของรูปจำหลักศิลาแบบบุคคลเป็นรูปผู้หญิง ผู้ชาย เด็กชาย เด็กหญิง รูปบัณฑิต รูปนักปราชญ์ และบุคคลทั่วไป สำหรับรูปผู้หญิงอาจจำแนกออกได้เป็น

สตรีชั้นสูง อาจเป็นคนที่อยู่ในรั้วในวัง หรือ ภริยา ลูกหลานขุนนาง รูปจำพวกนี้จะแกะสลักอย่างสวยงามเหมือนจริง มีรายละเอียดเครื่องอาภรณ์มากมาย ทั้งบนศีรษะและลวดลายบนเสื้อผ้า เป็นการแต่งกายอย่างวิจิตร บ่งบอกถึงฐานะความร่ำรวย คุณมีฐาน ชายผ้าอ่อนพลิ้วไหว หน้าตาหวาน สะสวยงดงามบอบบาง อ่อนช้อย ใสต่างหู นุ่งโจงยาวคลุม ไม่เห็นรองเท้า หรืออาจแสดงให้เห็นว่า

ลักษณะเป็นคน “ เท้าเล็ก ” ตามประเพณีจีนหญิงสาวลูกผู้มีอันจะกิน และสตรีชาววัง ต้องใช้เครื่อง
บีบรัดเท้าให้เล็กมาตั้งแต่เด็กๆ เป็นสตรีชาววังผู้มีฐานะสูงศักดิ์ ไม่ต้องทำงานหนัก ลางรูปทำมือถือ
ดอกไม้ แจกัน กาน้ำ พัด ดอกบัว แส้ และเครื่องใช้ประจำตัวอื่นๆ ลางที่ทำเป็นสตรีกำลังจี๊เพะหรือ
กวางก็ยังมี รูปสตรีมีถืออาวุธออกรบก็มี แต่งกายอย่างแม่ทัพหญิงเต็มยศก็มี

สตรีสามัญ เป็นสตรีชาวเมืองชาวบ้านทั่วไป ชาวไร่ชาวนา สตรีคนรับใช้จะมีเท้าใหญ่เพราะทำงาน
หนัก จึงไม่นิยมห่อบังคับเท้าให้เล็ก ในรูปสลักอาจทำให้เห็นว่า ใสรองเท้าขนาดใหญ่หนาโผล่
ออกมาจากชายใสรองให้เห็นหน้าตาไม่ค่อยสวยงาม มีเสื้อผ้า เครื่องประดับตกแต่งน้อยกว่า ลางรูปก็
ทำเป็นสตรีนักรบ มือถืออาวุธ แสดงกริยาท่าทางอย่างมีชีวิต รูปสตรีลางคนหนึ่งมือถือกลอง มือ
หนึ่งถือไม้ตี

ผลการวิจัย

ข้อมูลที่เป็นส่วนประวัติศาสตร์ของราชวงศ์ฮั่น

1.ประวัติศาสตร์สมัยราชวงศ์ฮั่น

ฮั่นตะวันตก (206 ปีก่อนคริสตกาล-คริสต์ศักราช 25) เป็นอีกหนึ่งราชวงศ์ศักดินา ที่มีการ
รวมชนชาติหลายชนชาติเข้าด้วยกันต่อจากราชวงศ์ฉิน สร้างเมืองหลวงอยู่ที่ฉางอันและเพื่อแยกกับ
ราชวงศ์ฮั่นที่หลิวซิวเป็นผู้ก่อตั้งและสร้างเมืองหลวงขึ้นที่ลั่วหยางในเวลาต่อมา คนในสมัยก่อนจึง
เรียกว่าฮั่นตะวันตกหรือฮั่นยุคก่อน ส่วนที่เกิดในยุคหลังเรียกว่าฮั่นตะวันออก (คริสต์ศักราช 25-
220) หรือฮั่นยุคหลัง

ในต้นยุคของฮั่นตะวันตก ผู้ปกครองได้ทุ่มเทให้กับการสร้างประเทศขึ้นใหม่ ปกครอง
อย่างสมถะ ดำเนินนโยบายที่อ่อนคลายกับประชาชน เศรษฐกิจค่อยๆฟื้นตัวและเติบโตขึ้น ในขณะที่
นั้นปรัชญาของลัทธิขงจื้ออยู่ในฐานะเป็นลัทธิเดียวที่ได้รับความศรัทธา มีการขยายอาณาเขต
เสริมสร้างให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม มีการเปิดเส้นทางการติดต่อจากภาค
กลางไปสู่ตะวันตก ครอบงำศักดินาและการรวบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางมีเสถียรภาพ มีความสมบูรณ์
แบบและพัฒนาไปอีกขั้น

ในยุคหลังฮั่นตะวันตก ความขัดแย้งในสังคมคู่อริรุนแรง จนเกิดกบฏชาวนาขึ้น การกอบ
กู้ตนเองของคณะปกครองที่หวังหวังเป็นผู้ปกครอง กลายเป็นละคร โศกนาฏกรรมของหน้า
ประวัติศาสตร์ และเป็นการประกาศจุดจบของประวัติศาสตร์ฮั่นตะวันตก

ด้านระบอบการปกครองและเศรษฐกิจของฮั่นตะวันออกนั้นมีความสัมพันธ์โดยตรงกับฮั่นตะวันตก ทั้งเศรษฐกิจและวัฒนธรรมได้พัฒนาจากฐานรากเดิมของฮั่นตะวันตก การผสมผสานระหว่างชนชาติมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น การติดต่อแลกเปลี่ยนกับต่างประเทศค่อยๆเติบโตขึ้น จากยุคกลางของฮั่นตะวันออกเป็นต้นมา การหมุนเวียนกันเข้ากุมอำนาจของขันทีและพระประยูรญาติ การต่อต้านขันทีของกลุ่มพรรคต่างๆรวมถึงความขัดแย้งภายในคณะปกครองก็เริ่มทวีความรุนแรงขึ้น การปกครองเสื่อมโทรม การผนวกดินแดนมีความรุนแรง ทำให้ความขัดแย้งทางชนชั้นดูเด็ดขาดขึ้น และในที่สุดก็นำมาซึ่งการก่อกบฏของกลุ่มโจร โทกผ่าเหลือง ราชวงศ์ฮั่นตะวันออกถูกโจมตีจนล่มสลาย เหลือไว้เพียงแต่ชื่อ คริสต์ศักราช 196 เมื่อเจ้าชายอพยพย้ายพระเจ้าฮั่นเซี่ยนตี้ไปอยู่ที่เมืองสวี่ซาง ประวัติศาสตร์ก็ก้าวเข้าสู่ยุคสามก๊ก ยุคสมัยแห่งความแตกแยก

2. งานศิลปกรรมสตรีในสมัยราชวงศ์ฮั่น

ภาพงานศิลปกรรมกลุ่มที่ 1

ประติมากรรมรูปปั้นขนาดเล็กในท่านั่งบนขาที่พับงอ (สมัยฮั่นตะวันตกตอนต้น) จาก Shaanxi Province Museum. เป็นรูปปั้นดินเผาสีเทา ขุดพบจากสุสานสมัยฮั่น มีความสูง 34 เซนติเมตร ที่ Bailuyuan มณฑล Shaanxi ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจีน ในปีค.ศ.1966 เป็นรูปปั้นสตรีที่ถูกพบบริเวณหลุมฝังเครื่องประดับในหลุมฝังศพขนาดใหญ่ของจักรพรรดินี Dou พระมเหสีของจักรพรรดิ Xiaowen ที่ปกครองราชวงศ์ฮั่นในสมัยฮั่นตะวันตก ลักษณะของรูปปั้นสันนิษฐานได้ว่าจากรูปหน้าที่อิมเอิบ ท่าทางที่สงบบนเรียบเรียบร้อย และสง่างาม สวมใส่เสื้อผ้าที่ดูหรูหราถึง 3 ชั้น รูปปั้นนี้ถือว่าเป็นชิ้นงานที่สะท้อนภาพของนางกำนัล นางสนม ของจักรพรรดิที่อยู่ในพระราชวัง (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 ประติมากรรมสตรี ดินเผา สูง 34 เซนติเมตร พบที่สุสานสมัยราชวงศ์ฮั่น
ตะวันตก

ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เมืองชานซี ประเทศจีน

ที่มา: (Liao Jingdan and Shao Yu, 1988, 60)

ภาพจิตรกรรมสตรีผู้สูงศักดิ์ในชุดผ้าจีนเดียว ที่มีปกคอต่อจากตัวเสื้อในลักษณะแยกออก และแขนเสื้อในส่วนท้องแขนเป็นแบบปล่อยชายหลวม จากฐานปฏิสังขรณ์ภาพจิตรกรรม ซึ่งงานชิ้นนี้เป็นจิตรกรรมบนผ้าไหมจากสุสานแห่งแรกในราชวงศ์ฮั่น ที่พบใน Mawangdui มณฑล Hunan (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 จิตรกรรมสตรีผู้สูงศักดิ์ในชุดผ้าจีนเดียว บนผ้าไหม พบที่สุสานแห่งแรกในราชวงศ์ฮั่น

ที่มา: (Zhou Xun and Gao Chunming, 1984, 63)

ภาพงานศิลปกรรมกลุ่มที่ 2

ประติมากรรมนางในราชสำนักสมัยราชวงศ์ฮั่น ในช่วง 157 - 141 ก่อนคริสตกาล เป็นชิ้นงานที่แสดงอยู่ในสุสานYanglinในเมืองซีอาน เมืองเอกของมณฑลส่านซี สุสานแห่งนี้เป็นที่ของจักรพรรดิ Jingdi หรือ Chingti หรือ Liu Qi จักรพรรดิองค์ที่ 5 แห่งราชวงศ์ฮั่น งานประติมากรรมชิ้นนี้มีลักษณะค่อนข้างสมบูรณ์มากที่สุด แต่สีสันของเสื้อผ้าเริ่มจางลง(ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 ประติมากรรมนางในราชสำนักสมัยราชวงศ์ฮั่น ชิ้นงานนี้แสดงอยู่ในสุสาน Yanglin เมืองซีอาน

ที่มา: (ทวิน: <http://www.oknation.net/blog/twin/2008/06/25/entry-1>)

ประติมากรรมตุ๊กตาดินเผาในราชสำนักสมัยราชวงศ์ฮั่น ในช่วง 157 - 141 ก่อนคริสตกาล ชิ้นงานประติมากรรมทั้งหมด เป็นชิ้นงานที่แสดงอยู่ในสุสานYanglinในเมืองซีอาน เมืองเอกของมณฑลส่านซี ซึ่งเคยเป็นเมืองหลวงเก่าของจีนหลายยุคหลายสมัย สุสานแห่งนี้เป็นที่ของจักรพรรดิ Jingdi หรือ Chingti หรือ Liu Qi จักรพรรดิองค์ที่ 5 แห่งราชวงศ์ฮั่น รูปแบบเครื่องแต่งกายจะสวมชุดซึ่งมีลักษณะคล้ายกิโมโนของญี่ปุ่น มีความสวยงามตามแบบฉบับราชสำนักของราชวงศ์ (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 ประติมากรรมนางในราชสำนักสมัยราชวงศ์ฮั่น ชิ้นงานนี้แสดงอยู่ในสุสาน Yanglin เมืองซีอาน

ที่มา: (ทวิน: <http://www.oknation.net/blog/twin/2008/06/25/entry-1>)

ภาพจิตรกรรมนี้อยู่ในช่วงของราชวงศ์ฮั่นตะวันตก ชื่อภาพว่า“ชุดเสื้อแดงกระโปรงยาว” ในสมัยนี้คนจีนรู้จักใช้สีย้อมผ้าที่ทำมาจากต้นไม้ ดอกไม้ต่างๆ ซึ่งสามารถให้เฉดสีอ่อนเข้มได้ นิยมสีแดงในหลายๆ เฉดและสีม่วง กระโปรงยาวๆ แบบนี้ได้รับความนิยมอย่างมากในหมู่สตรีชั้นสูง (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 ภาพจิตรกรรม “ชุดเสื้อแดงกระโปรงยาว” ในช่วงของราชวงศ์ฮั่นตะวันตก

ที่มา: (<http://www.about108.com/2013/12/wang-zhaojun.html>)

ประติมากรรมรูปสลักสตรีในสุสาน (ค.ศ.25-221) จาก The Royal Ontario Museum.
เป็นรูปสลักดินเผาสีเทา มีรูปร่างเรียวยาว สะโพกสองในทำยื่น สวมใส่เสื้อผ้าแบบรัดกุมพอดีกับ
รูปร่าง ลักษณะชุดมีทรงที่บานออกจากใต้ช่วงเอว เสื้อผ้ารูปแบบนี้มีลักษณะพิเศษเฉพาะเป็นรูปตัว
“V” จะช่วยเปิดเผยช่วงคอ มือทั้งสองข้างกุมเข้าหากันและซ่อนอยู่ใต้เสื้อแขนกว้างของเสื้อสวมด้าน
ใน ทรงผมแตกกลางศีรษะ ปล่อยผมลงด้านหลัง มัดรวบและผูกปม (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 ประติมากรรมรูปสลักสตรีในสุสาน (ค.ศ.25-221) จาก The Royal Ontario Museum.

ที่มา: (Trubner, Henry, 1961, 30-31)

ประติมากรรมสตรีสาวใช้ในทำยี่น (สมัยฮั่นตะวันตกตอนต้น) จาก Lintong County
Museum. เป็นรูปสลักดินเผาที่มีการลงสี มีความสูง 41 เซนติเมตร ขุดพบในบริเวณเขา
Lishan,Xinfeng,Lintong County มณฑล Shaanxi ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจีน ในปีค.ศ.1982
รูปปั้นขนาดเล็กนี้มีรูปทรงบางและดูดีมาก เป็นชิ้นงานที่มีลักษณะละเอียดอ่อน ทั้งใบหน้าและ
ร่างกายมีขนาดที่สมส่วนและสัมพันธ์กัน สวมใส่เสื้อคลุมสีแดงและอีกตัวหนึ่งที่เป็นเสื้อคลุมขาวสี
ขาว มีแขนเสื้อชายกว้างและยาว ชายเสื้อคลุมขาวเป็นหางลากไปกับพื้น ส่วนด้านหน้า มีการติด
กระดุมบนเสื้อที่อยู่ทางด้านขวา ส่วนแขนเสื้อปล่อยหย่อนก่อนที่จะถูกรวบไว้ตรงกลางลำตัวก่อนที่
จะถึงช่วงท้อง ตามรูปแบบการขึ้น สวมผ้าคาดเอวสีแดงสดใส อยู่ในท่าเดินที่ดูเนิบนาบไม่เร่งรีบ
เท่าสวมอยู่ในรองเท้าสีแดงสว่าง (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 ประติมากรรมรูปสลักดินเผาของสตรีสาวใช้ในทำยี่น สมัยอันตะวันตกตอนต้น จาก Lintong County Museum.

ที่มา: (Liao Jingdan and Shao Yu, 1988, 61)

ประติมากรรมสตรีรับใช้กับกระจกและรองเท้า (สมัยอันตะวันออก) จาก Office of Cultural Relics, Xindu County เป็นรูปปั้นดินเผาขนาดเล็กสีเหลือง ความสูง 63 เซนติเมตร ถูกขุดพบจากหน้าผาสูงของสุสานแถบภูเขา Majia เมือง Xindu มณฑล Sichuan ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ในปี 1982 เป็นรูปปั้นขนาดเล็กที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยอันตะวันออก ช่างปั้นรูปสร้างรูปปั้นขึ้นนี้ขึ้นตามแบบลักษณะที่เหมือนจริง ผมทำเป็นทรงมวยสูง มีโบหน้าที่ยืมแซมหน้าอกใหญ่ สวมใส่กระโปรงยาวที่มีชายกระโปรงยาวถึงพื้น ถือกระจกสีทองแดงในมือขวา และรองเท้าหนึ่งคู่ในมือซ้าย มีท่าทางกำลังเดิน (ภาพที่ 8)

ภาพที่ 8 ประติมากรรมรูปปั้นดินเผาขนาดเล็กสีเหลืองรูปสตรีรับใช้กับกระจกและรองเท้า สมัยฮั่น
ตะวันออก จาก Office of Cultural Relics, Xindu County

ที่มา: (Liao Jingdan and Shao Yu, 1988, 81)

ประติมากรรมตุ๊กตาขนาดเล็กทำจากไม้รูปข้าราชการใน Chang guan กับชุดที่เป็นผ้า
เพียงชิ้นเดียว มีปกคอแบบแยกออก แขนเสื้อมีลักษณะแคบ มาจากสุสานฮั่นที่ Mawangdui มณฑล
Hunan (ภาพที่ 9)

ภาพที่ 9 ประติมากรรมตุ๊กตาขนาดเล็กทำจากไม้รูปข้าราชการใน Chang guan จากสุสานฮั่น
มณฑล Hunan

ที่มา: (Zhou Xun and Gao Chunming, 1984, 41)

เหล่าสตรีกำลังตระเตรียมผ้าไหมทอใหม่ เป็นภาพจิตรกรรมส่วนหนึ่งของม้วนภาพทั้งหมด ใช้เทคนิคหมึกและสีบนผ้าไหม ชิ้นงานจาก Museum of Fine Arts, Boston. (ภาพที่ 10)

ภาพที่ 10 ภาพจิตรกรรมเหล่าสตรีกำลังตระเตรียมผ้าไหมทอใหม่
ที่มา: (James Cahill, 1985, 21)

เหล่าสตรีกำลังเล่น Double Sixes เป็นภาพจิตรกรรมส่วนหนึ่งของม้วนภาพทั้งหมด ใช้เทคนิคหมึกและสีบนผ้าไหม ชิ้นงานจาก Freer Gallery of Art, Washington, D.C. (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 11 ภาพจิตรกรรมเหล่าสตรีกำลังเล่น Double Sixes
ที่มา: (James Cahill, 1985, 22)

ภาพงานศิลปกรรมกลุ่มที่ 3

ประติมากรรมตุ๊กตาดินเผา นักดนตรีสมัยราชวงศ์ฮั่น ในช่วง 157 - 141 ก่อนคริสตกาล เป็นชิ้นงานที่แสดงอยู่ในสุสาน Yanglin ในเมืองซีอาน เมืองเอกของมณฑลชานซี ซึ่งเคยเป็นเมืองหลวงเก่าของจีนหลายยุคหลายสมัย สุสานแห่งนี้เป็นของจักรพรรดิ Jingdi หรือ Chingti หรือ Liu Qi จักรพรรดิองค์ที่ 5 แห่งราชวงศ์ ลักษณะของประติมากรรมตุ๊กตาดินเผา นักดนตรีในช่วงสมัยราชวงศ์ฮั่นนั้น จะมีการลงสีเสื้อผ้าให้มีสีสันโดดเด่น (ภาพที่ 12)

ภาพที่ 12 ประติมากรรมตุ๊กตาดินเผา นักดนตรีสมัยราชวงศ์ฮั่น แสดงอยู่ในสุสานเมืองซีอาน

ที่มา: (ทวิน: <http://www.oknation.net/blog/twin/2008/06/25/entry-1>)

ประติมากรรมรูปสลักนักดนตรีประเภทเครื่องดีดในสุสาน (ค.ศ.25-221) จาก The Royal Ontario Museum. รูปสลักดินเผา สีเทาที่ปรากฏลักษณะของการทาสีที่เหลืออยู่ มีบางส่วนจากรูปสลักที่มีสีขาวเป็นเหตุมาจากการที่สีหลุดร่อนออกไป (ภาพที่ 13)

ภาพที่ 13 ประติมากรรมรูปสลักนักดนตรีประเภทเครื่องดีดในสุสาน จาก The Royal Ontario Museum.

ที่มา: (Trubner, Henry, 1961, 30-31)

ประติมากรรมสตรีนักรบ่ากับท่าทางสะบัดชายแขนเสื้อ (สมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก) จาก China Museum of History, Beijing. รูปปั้นดินเผาสูง 49 เซนติเมตร ขุดพบที่ Baijiakou เมือง Xi'an มณฑล Shaanxi ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจีน ในปีค.ศ. 1954

ทรงผมมีการแบ่งเป็นส่วนไว้ตรงกลางศีรษะและรวบทำเป็นมวยต่ำ ลักษณะรูปทรงของชิ้นงานมีความสมดุลและดูดี สมส่วนซึ่งกันและกัน ใบหน้ายิ้มแย้ม สวมใส่เสื้อผ้าสองชั้น มีเลื้อยระบายชั้นนอกกับเสื้อแขนยาว มองจากด้านนอกแขนเสื้อเป็นแบบกว้างมีรอยพับที่ข้อมือเสื้อ กำลังอยู่ในท่าทางของระบำ ชายแขนเสื้อสะบัดอยู่ในอากาศ เป็นระบำที่มีเอกลักษณ์และมีคุณค่ามาก ซึ่งระบำเสื้อแขนยาวสะบัดนี้เป็นระบำที่เหมือนของชาวทิเบตในแบบสมัยใหม่ (ภาพที่ 14)

ภาพที่ 14 ประติมากรรมสตรีนักระบำท่าทางสะบัดชายแขนเสื้อ สมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก จาก China Museum of History, Beijing.

ที่มา: (Liao Jingdan and Shao Yu, 1988, 63)

ประติมากรรมสตรีนักระบำ (สมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก) เป็นรูปปั้นดินเผาขนาดเล็กสีเทา ความสูง 40.6-41 เซนติเมตร เป็นรูปปั้นดินเผาเพียงชิ้นเดียวที่ถูกรื้อค้นพบจากสุสานแห่งที่ 4 ที่เชิงเขา Cuiping, Yibing มณฑล Sichuan ในปี 1955 ในภาพคือรูปปั้นดินเผาสองชิ้นที่ค่อนข้างมีความคล้ายกันมาก สวมชุดนักระบำที่มีแขนเสื้อยาว มีท่าทางที่กำลังเดิน เสื้อผ้าบางส่วนถูกยกสะบัดขึ้น ตามท่าทางของระบำ (ภาพที่ 15)

ภาพที่ 15 ประติมากรรมรูปปั้นดินเผาสตรีนักระบำ สมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก ความสูง 40.6-41 เซนติเมตร เป็นรูปปั้นดินเผาเพียงชิ้นเดียวที่ถูกรื้อค้นพบจากสุสานแห่งที่ 4 ในมณฑล Sichuan

ที่มา: (Liao Jingdan and Shao Yu, 1988, 83)

นักระบำสตรีในชุดนักระบำ (ภาพจิตรกรรมสีที่จัดแสดงอยู่ที่ Taocanglou เมือง Xinyang มณฑล Henan (ภาพที่ 16)

ภาพที่ 16 ภาพจิตรกรรมสีนักระบำสตรีในชุดนักระบำ จัดแสดงอยู่ที่มณฑล Henan
ที่มา: (Zhou Xun and Gao Chunming, 1984, 45)

นักระบำสตรีในชุดระบำเสื้อแขนยาว เป็นเครื่องปั้นตุ๊กตาดินเผา จากสุสานอันแห่งหนึ่งใน Guangzhou (ภาพที่ 17)

ภาพที่ 17 ประติมากรรมเครื่องปั้นตุ๊กตาดินเผานักระบำสตรีในชุดระบำเสื้อแขนยาว
ที่มา: (Zhou Xun and Gao Chunming, 1984, 46)

ภาพงานศิลปกรรมกลุ่มที่ 4

ประติมากรรมตุ๊กตาดินเผาใส่ชุดชาวบ้านสมัยราชวงศ์ฮั่น ในช่วง 157 - 141 ก่อนคริสตกาล ชิ้นงานประติมากรรมนี้ เป็นชิ้นงานที่แสดงอยู่ในสุสานYanglinในเมืองซีอาน ซึ่งเป็นสุสานของจักรพรรดิ Jingdi หรือ Chingti หรือ Liu Qi จักรพรรดิองค์ที่ 5 ของสมัยราชวงศ์ฮั่น (ภาพที่ 18)

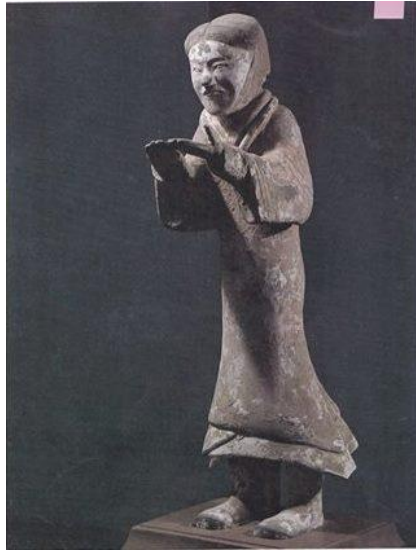

ภาพที่ 18 ประติมากรรมเครื่องปั้นตุ๊กตาดินเผาใส่ชุดชาวบ้านสมัยราชวงศ์ฮั่น

แสดงอยู่ในสุสานเมืองซีอาน

ที่มา: (Zhou Xun and Gao Chunming, 1984, 46)

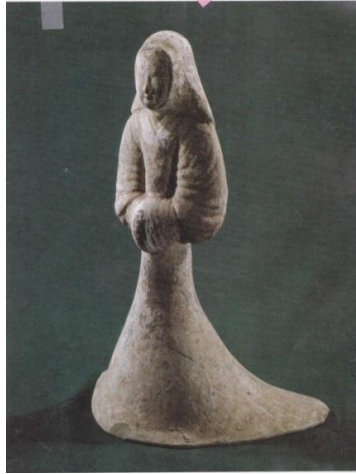
ประติมากรรมรูปปั้นขนาดเล็กในทำยีนที่มีการลงสี (สมัยฮั่นตะวันตกตอนต้น) จาก Shaanxi Province Museum. ตุ๊กตาปั้นดินเผาสีเทา สูง 53 เซนติเมตร ขุดพบใน Langjiagou มณฑล Shaanxi ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจีน ในปีค.ศ.1950 เป็นรูปปั้นในชุดเสื้อคลุมยาวกับแขนเสื้อวงแคบและอีกตัวที่เสื้อมีชายยาวกับแขนเสื้อวงกว้าง ทางด้านหน้าสวมแบบทับป้าเข้าหากัน ดิกระคลุมทางด้านขวา (ภาพที่ 19)

ภาพที่ 19 ประติมากรรมรูปปั้นขนาดเล็กในทำยีนที่มีการลงสี สมัยฮั่นตะวันตกตอนต้น จาก Shaanxi Province Museum.

ที่มา: (Liao Jingdan and Shao Yu, 1988, 59)

ประติมากรรมรูปปั้นสตรีในชุดกระโปรงยาวเป็นหางลากไปกับพื้น (สมัยฮั่นตะวันตก) จาก Shaanxi Province Museum. เป็นรูปปั้นดินเผา ที่มีความสูง 31 เซนติเมตร ชูคพบในพื้นที่ศูนย์กลางของสมัยฮั่นตะวันตก ในมณฑล Shaanxi ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจีน รูปปั้นสตรีมีทรวดทรงผอมบาง สวยงามสง่าและคูติ สวมผ้าคลุมศีรษะซึ่งเปิดเผยให้เห็นเพียงแต่ใบหน้าเท่านั้น และกระโปรงยาวมีทรงคล้ายระฆังในส่วนปลาย (ภาพที่ 20)

**ภาพที่ 20 ประติมากรรมรูปปั้นสตรีในชุดกระโปรงยาวเป็นหางลากไปกับพื้น สมัยฮั่นตะวันตก จาก Shaanxi Province Museum. ขุดพบในมณฑล Shaanxi
ที่มา: (Liao Jingdan and Shao Yu, 1988, 64)**

ประติมากรรมรูปสลักสตรีหวดข้าวซึ่งกำลังนั่งอยู่ในท่าทางอพับทับส้นเท้า (สมัยฮั่นตะวันตก) จาก China Museum of History, Beijing. เป็นรูปสลักที่ทำจากทองแดง สูง 45.5 เซนติเมตร ขุดพบแถบภูเขา Shizhai, Jinning มณฑล Yunnan ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ในปี 1955 รูปสลักนั่งอยู่โดยในมือถือเส้าที่มีทรงโค้งงอ เท้าเปล่าถูกพับเก็บใต้ตัว สวมใส่เสื้อคอกลมสำหรับสตรี ส่วนกระโปรงยาวคลุมเข้า สวมเสื้อคลุมยาวมีชายแขนเสื้อกว้าง สวมกำไลข้อมือกลม และหูใส่ต่างหูวงแหวนขนาดใหญ่ ตัวข้างในรูปสลักมีลักษณะกลวงเป็นโพรง และพื้นผิวชิ้นงานภายนอกถูกปิดด้วยเชื้อราสีเขียวในบางส่วน ชิ้นงานนี้ถูกสร้างขึ้นในรูปแบบตามจริง รูปทรงและรูปร่างของชิ้นงานดูเป็นสตรีที่มีสุขภาพดี สันทัดแลแข็งแรง ซึ่งก็ถือว่าเป็นรูปจำลองของสตรียุन्नานสมัยโบราณที่เหมือนจริงมาก (ภาพที่ 21)

ภาพที่ 21 ประติมากรรมรูปสลักสตรีหวดข้าว สมัยฮั่นตะวันตก
จาก China Museum of History, Beijing. ขุดพบในมณฑล Yunnan
ที่มา: (Liao Jingdan and Shao Yu, 1988, 68)

ประติมากรรมรูปปั้นสตรีคนครัว (สมัยฮั่นตะวันออก) จาก Chongqing City Museum. เป็นรูปปั้นดินเผาที่ทำจากดินแดง มีความสูง 45 เซนติเมตร ขุดพบจากสุสานในสมัยฮั่นตะวันออก ที่ Wangtianbao เมือง Chongqing มณฑล Sichuan ในปีค.ศ.1972 สตรีคนครัวมีทรงผมเป็นลักษณะมวยผมและประดับด้วยเครื่องประดับผม สวมใส่กระโปรงยาวและแขนเสื้อมีชายกว้าง มีรูปร่างสะอิดสะเอ้ง หน้าตาสวยงาม กำลังนั่งอยู่บนพื้นกำลังเตรียมถ้วยจานเพื่อที่จะประกอบอาหารอยู่บนฐานที่วางซึ่งทำจากหินหรือไม้บนटकของรูปปั้นสตรี (ภาพที่ 22)

ภาพที่ 22 ประติมากรรมรูปปั้นสตรีคนครัว สมัยอันตะวันออก จาก Chongqing City Museum. ขุดพบจากสุสานในมณฑล Sichuan

ที่มา: (Liao Jingdan and Shao Yu, 1988, 80)

ประติมากรรมรูปปั้นแม่นม (สมัยอันตะวันออก) จาก Palace Museum, Beijing. เป็นรูปปั้นดินเผาขนาดเล็ก สูง 19.3 เซนติเมตร ขุดพบในมณฑล Sichuan ทางทิศตะวันตกของจีน รูปปั้นเป็นสตรีที่อยู่ในชุดเสื้อคลุมยาวที่มีแขนเสื้อชายกว้าง ผมลูกหวีและรวบเป็นทรงมวยไว้ด้านบน สตรีท่านนี้เป็นแม่นม โอบอุ้มเด็กทารกไว้ในอ้อมแขนขวา ในขณะที่เดียวกันก็ใช้มือซ้ายประคองเต้านมของตนเพื่อให้นมแก่ทารกด้วย ในส่วนของใบหน้าที่ยังคงความรู้สึกที่เริ่มจะพร่าเลือน แต่ยังมีสิ่งหนึ่งที่ยังคงสามารถเห็นได้ก็คือความมีไมตรีจิตและลักษณะของความปราณีมีเมตตาที่สะท้อนให้เห็นภาพของชีวิตที่มีความน่าสนใจและน่าก่อกองเช่นนี้ (ภาพที่ 23)

ภาพที่ 23 ประติมากรรมตุ๊กตาดินเผารูปแม่นม สมัยอันทะวันออก
จาก Palace Museum, Beijing. ขุดพบในมณฑล Sichuan
ที่มา: (Liao Jingdan and Shao Yu, 1988, 80)

งานประติมากรรมสตรีสมัยราชวงศ์อั้น ในชุดผ้าเกลิยวซิ่นเดียวป้ายเข้าตัว ซึ่งเป็น
ประติมากรรมตุ๊กตาดินเผาในสุสาน ซึ่งขุดพบใน Tongshan เมือง Xuzhou มณฑล Jiangsu (ภาพที่
24)

ภาพที่ 24 งานประติมากรรมตุ๊กตาดินเผาสตรีสมัยราชวงศ์ อั้น
ที่มา: (Zhou Xun and Gao Chunming, 1984, 59)

ประติมากรรมตุ๊กตาดินเผาสตรีในชุดเสื้อคลุมยาวตรงในสมัยราชวงศ์ฮั่น (ภาพที่ 25)

ภาพที่ 25 งานประติมากรรมตุ๊กตาดินเผาสตรีสมัยราชวงศ์ฮั่น

ที่มา: (Zhou Xun and Gao Chunming, 1984, 66)

สรุปผลการวิจัย

วิเคราะห์งานศิลปกรรมรูปสตรีสมัยราชวงศ์ฮั่น

จากการทบทวนและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเครื่องแต่งกายของสตรีในสมัยราชวงศ์ฮั่นในรูปแบบบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษรวมถึงรูปภาพ ในประเด็นของเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ พบว่าวัฒนธรรมการแต่งกายด้วย ผ้าว(袍) หรือว่าง่าย ๆ คือชุดคลุมนอกนั้นสามารถสืบสาวไกลไปถึงยุคก่อนราชวงศ์ฉินต้นกำเนิดของ ฉีผาวนั้นดำรงมานานนับพันปี ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าระหว่างชาวฮั่นกับชาวหู มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมการแต่งกายมาช้านาน สาเหตุประการหลักคือเป็นผลพลอยได้จากการทำศึกสงคราม ในสมัยก่อนยุคฉิน ก็เคยมีการบันทึกในพงสาวดารว่า กษัตริย์แห่งแคว้นเจ้าได้ปรับปรุงเครื่องแต่งกายสำหรับออกศึกจากชุดคลุมในรูปแบบที่มาจาก เซินอี 深衣(ชุดพิธีการแบบวัฒนธรรมฮั่น)มาเป็น ผ้าว(袍)แบบมองโกลแทน จากจุดนั้นคือจุดเริ่มต้นของการซึมซับระหว่างกันของการแต่งกายแบบชาวฮั่นและชาวนอกด่าน วัฒนธรรมการ

แต่งกายแบบฉิวหรือ ก็เพื่อนที่สืบทอดต่อมาเพียงในกลุ่มสตรีเท่านั้น และหากมองลึกลงไปในกลุ่มสตรีในยุคราชวงศ์ซึ่งเราพบว่าด้วยกฎหมายแล้ว สตรีชาวแมนจูห้ามแต่งกายเยี่ยงชาวฮั่นและขณะเดียวกันสตรีชาวฮั่นกลับมีค่านิยมแต่งกายแบบชาวแมนจู ขณะที่เครื่องแต่งกายชายของชาวแมนจูถูกต่อต้านจากชาวฮั่น เครื่องแต่งกายสตรีของชาวแมนจูกลับยังรากลึกลงในวัฒนธรรมสตรีชาวฮั่นด้วยประเด็นทางความงาม จีนโบราณก็เหมือนเมืองไทยที่มีกฎมนเฑียรบาล จะมีกฎระเบียบศิลปะระดับต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปะอาณาจักรหรือศิลปะราชสำนักจะปนกันไม่ได้ เช่น พระจักรพรรดิจะมีฉลองพระองค์แบบหนึ่ง ซึ่งคนแม้จะเป็นเศรษฐีก็ไม่สามารถใส่อย่างนั้นได้ อย่างเช่นสมัยราชวงศ์ฮั่นที่โบราณมากจะมีการเก็บศพไว้ในเสื้อหยก เสื้อหยกซึ่งไม่ใช่เสื้อหยกทั้งแท่ง แต่เป็นแผ่นหยกชิ้นเล็กๆ ขนาดสักหนึ่งตารางนิ้ว และมีลวดต่างๆ ที่เย็บร้อยเข้าด้วยกัน ถ้าเป็นคนชั้นสูงเป็นเจ้านายก็จะใช้ลวดทอง ต่อมาเป็นลวดเงิน ต่ำลงมาก็จะเป็นลวดทองแดง ซึ่งก็เป็นเรื่องของความแตกต่างในการใช้ศิลปะ

ส่วนประเด็นในทางงานศิลปกรรม ก็พบว่ามีเรื่องราวที่แสดงถึงเครื่องแต่งกายในสมัยราชวงศ์ฮั่น โดยมีการค้นพบศิลปวัตถุซึ่งนับว่ามีค่ามากที่สุดของสุสานแห่งนี้คือ ชุดเสื้อหยกที่ใช้ห่อหุ้มพระศพของบุคคลทั้งสอง ซึ่งยังคงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ที่สุดชุดแรกเท่าที่มีอยู่ของจีน หยกส่วนใหญ่จะตัดเป็นรูปแผ่นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทุกชิ้นจะร้อยรัดเข้ารูปด้วยเส้นทองคำประกอบกับเป็นรูปคลุมร่างของผู้ตายทั้งหมด ตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า ประมาณกันว่าตัวหนึ่งใช้เวลาทำราว 10 ปี ส่วนในงานจิตรกรรมก็ค้นพบที่มีการวาดภาพประกอบตามบทกวี โดยใช้เส้นขอบบาง ภาพทิวทัศน์มักแทรกอยู่เบื้องหลัง จะเน้นภาพคน อย่างเช่นภาพสตรีในราชสำนักผู้สูงศักดิ์ กับเหล่านางกำนัล โดยมีหิน ภูเขา ต้นไม้เป็นสำคัญ บางครั้งคล้ายกับภาพจิตรกรรมพุทธศาสนาที่ถ้ำตุนหวง แต่ส่วนใหญ่ระบายสีบนผ้าไหม ผลงานในยุคสมัยนี้นับว่ามีอิทธิพลต่อจิตรกรรมประเพณีสมัยหลัง ทั้งนี้ยังมีการเรื่องราวของเครื่องแต่งกายสตรีในสมัยราชวงศ์ฮั่นถูกถ่ายทอดผ่านงานประติมากรรมในสมัยราชวงศ์ฮั่น ปรากฏมีภาพบุคคลเล็กๆ ปั้นด้วยดินเผาสำหรับฝังในหลุมศพ มีลักษณะค่อนข้างหนัก สวมเครื่องแต่งกายขนาดใหญ่ และแสดงถึงความสง่างามและลักษณะเหมือนจริงตามธรรมชาติ กล่าวว่าเป็นประติมากรรมรูปตุ๊กตาจำลองสมัยราชวงศ์ฮั่น แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของราชวงศ์ฮั่นอย่างชัดเจน แต่ทว่านิยมทำให้มีขนาดเล็กกว่า สำหรับรูปผู้หญิงอาจจำแนกออกได้เป็นสตรีชั้นสูง อาจเป็นคนที่อยู่ในรั้วในวัง หรือ ภริยา ลูกหลานขุนนาง รูปจำพวกนี้จะแกะสลักอย่าง

สวยงามเหมือนจริง มีรายละเอียดเครื่องอาภรณ์มากมาย ทั้งบนศีรษะและลวดลายบนเสื้อผ้า เป็นการแต่งกายอย่างวิจิตร บ่งบอกถึงฐานะความร่ำรวย คุณมีฐาน ชายผ้าอ่อนพลิ้วไหว หน้าตาหวาน สะสวยงดงามบอบบาง อ่อนช้อย ใสต่างหู นุ่งโจรงยาวคลุม ไม่เห็นรองเท้า สตรีสามัญ เป็นสตรีชาวเมืองชาวบ้านทั่วไป ชาวไร่ชาวนา สตรีคนรับใช้จะมีเท้าใหญ่เพราะทำงานหนัก จึงไม่นิยมห่อ บังคับเท้าให้เล็ก ในรูปสลักอาจทำให้เห็นว่า โจรงเท้าขนาดใหญ่หนา โผล่ออกมาจากชายโจรงให้เห็นหน้าตาไม่ค่อยสวยนัก มีเสื้อผ้า เครื่องประดับตกแต่งน้อยกว่า จากข้อมูลทั้งหมดเมื่อนำมา รวบรวมและประมวลเข้าด้วยกันแล้วจึงทำให้สามารถแบ่งภาพงานศิลปกรรมที่ศึกษาออกได้เป็น 4 กลุ่ม คือ

1. ภาพงานศิลปกรรมกลุ่มที่ 1 (กลุ่มราชวงศ์)

1.1. รูปแบบเครื่องแต่งกาย

สตรีสูงศักดิ์ในกลุ่มราชวงศ์ จะมีเครื่องแต่งกายที่ดูโดดเด่น และหรูหรากว่าสตรีจำพวกอื่น เครื่องแต่งกายจะมีการตกแต่งอย่างประณีต มีลวดลายที่งดงามวิจิตร และจะมีรูปแบบที่ซับซ้อนมากกว่าเครื่องแต่งกายอื่น และลักษณะที่โดดเด่นอีกอย่างคือจะมีความยาวของชุดคลุมเท้าและลากยาวจนถึงพื้น (ภาพที่ 1,2)

1.2. วิธีการสวมใส่เครื่องแต่งกาย

สตรีกลุ่มนี้ถ้าสวมใส่เครื่องแต่งกายที่เป็นเสื้อคลุมยาวแบบชุดเดียว ก็จะมีการสวมใส่หลายชั้น เช่น สวมใส่เสื้อคลุมยาวแบบหุหุราถึง 3 ชั้น (ภาพที่ 1) หรือถ้าสวมเป็นเสื้อคลุมยาวชุดเดียว ลวดลายของเสื้อก็จะมีวิจิตรบรรจง (ภาพที่ 2)

1.3. ลักษณะงานศิลปกรรม

งานศิลปกรรมสตรีในกลุ่มราชวงศ์ งานศิลปกรรมจะออกมาในรูปแบบเสมือนจริง รูปร่างของสตรีที่ศิลปินถ่ายทอดออกมาจะมีทรวดทรงที่บอบบาง สะอาดสะอ้ง ใบหน้าอímเอิบ มีความสมส่วน ท่าทางเรียบร้อย อ่อนโยน และสง่างาม ซึ่งจะเป็นลักษณะที่เห็นได้ชัดเมื่อเปรียบเทียบกับงานศิลปกรรมสตรีกลุ่มอื่น (ภาพที่ 1)

2. ภาพงานศิลปกรรมกลุ่มที่ 2 (กลุ่มราชสำนัก)

2.1. รูปแบบเครื่องแต่งกาย

สตรีในราชสำนักมีการแต่งกายที่คล้ายคลึงกับสตรีราชวงศ์ แต่จะดูทะมัดทะแมง กระชับพอดีตัว เพื่อเหมาะกับการทำงานที่ต้องการความคล่องตัวมากกว่า (ภาพที่ 3,4,6,7,8,9) บางชุดก็จะเน้นสีสดใส เช่น แดง ม่วง (ภาพที่ 5,10,11)

2.2. วิธีการสวมใส่เครื่องแต่งกาย

สวมใสน้อยชั้นกว่าสตรีราชวงศ์ หรือไม่สวมเป็นชุดเลย เป็นต้น (ภาพที่ 3-11)

2.3. ลักษณะงานศิลปกรรม

ชิ้นงานจะมีความสวยงาม สัมพันธ์กัน รูปร่างดี บอบบาง แต่เมื่อพิจารณาองค์ประกอบรวมแล้ว งานจะไม่ละเอียดยุติและประณีตเท่าศิลปกรรมของสตรีราชวงศ์

3. ภาพงานศิลปกรรมกลุ่มที่ 3 (กลุ่มนักดนตรี/นักระบำ)

3.1. รูปแบบเครื่องแต่งกาย

รูปแบบลักษณะเสื้อผ้าของสตรีในกลุ่มนี้ จะเน้นเป็นผ้าที่มีความเคลื่อนไหว ผ้ามีลักษณะบางเบา ลักษณะพิเศษอยู่ที่แขนเสื้อที่ยาวมากมา (ภาพที่ 14,15,16,17)

3.2. วิธีการสวมใส่เครื่องแต่งกาย

สวมเป็นชุดปกติ ถ้าสวมแบบซ้อนกันก็จะซ้อนไม่มากชั้นเท่าสตรีราชวงศ์ (ภาพที่ 12,13)

3.3. ลักษณะงานศิลปกรรม

ชิ้นงานจะมีท่าทางการเคลื่อนไหวที่เห็นได้ชัด เช่นนักระบำ ก็จะทำท่าระบำ (ภาพที่ 14,15,16,17)หรือนักดนตรีก็จะถือเครื่องดนตรี (ภาพที่12,13)

4. ภาพงานศิลปกรรมกลุ่มที่ 4 (กลุ่มชาวบ้าน)

4.1. รูปแบบเครื่องแต่งกาย

เป็นชุดเสื้อคลุมยาวในแบบปกติ ถ้าเป็นแบบสวมซ้อน ก็จะซ้อนเพียง 2 ชั้น เสื้อตัวในจะมีแขนที่ปลายแคบ เสื้อตัวนอกชายแขนเสื้อจะกว้าง (ภาพที่ 18,19)

4.2. วิธีการสวมใส่เครื่องแต่งกาย

ใสน้อยชั้น หรือถ้าซ้อนจะซ้อนแค่สองชั้น มีเครื่องประดับน้อยชิ้น เสื้อใสน้อยชั้นไม่ซับซ้อน (ภาพที่18-25)

4.3. ลักษณะงานศิลปกรรม

ซึ่งงานจะมีลักษณะที่ไม่ละเอียดมาก แล้วก็จะทำให้เห็นเท้า เพราะสตรีชาวเมือง
ชาวบ้านทั่วไป ชาวไร่ชาวนา สตรีคนรับใช้จะมีเท้าใหญ่เพราะทำงานหนัก ในรูปสลัก
อาจทำให้เห็นว่า ใต้รองเท้าขนาดใหญ่หนา โผล่ออกมาจากชายโสร่งให้เห็น หน้าตาไม่
ค่อยสวยงามนัก (ภาพที่19,25)

บรรณานุกรม

หนังสือและเอกสารตีพิมพ์ภาษาไทย

- กำจร สุนพงษ์ศรี, ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- ปัญญา เทพสิงห์, ศิลปะเอเชีย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- พวงผกา คุโรวาท, คู่มือประวัติเครื่องแต่งกาย. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, 2535.
- วิษณุนาท กัตัญญทวิทิพย์, ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. ปทุมธานี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. ศิลปะจีนและญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2507.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, รัชกาลที่ 3 กับการสร้างวัดสำคัญ กำเนิดตุ๊กตาศิลาจีน. กรุงเทพฯ : ชมรมเด็ก, 2544.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. ศิลปะจีน. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2550.
- ไอริน เป, เกียรติประวัติศาสตร์จีน 5,000 ปี : สมัยราชวงศ์ฮั่น,เว่ย,จิ้น และราชวงศ์เหนือใต้. กรุงเทพฯ : ดวง กมลพับลิชชิ่ง, 2552.

หนังสือและเอกสารตีพิมพ์ภาษาต่างประเทศ

- Cahill, James. **Treasures of Asia Chinese Painting.** Switzerland : Rizzoli International Publications.Inc, 1985.
- Zhou Xun and Gao Chunming. **5000 Years of Chinese Costumes.** Hong Kong : C&C Offset Printing Co., Ltd. 1984.
- Liao Jingdan and Shao Yu. **The Great Treasury of Chinese Fine Arts : Sculpture of The Qin And Han Dynasties.** Beijing : The People's Fine Arts Publishing House. 1988
- Trubner, Henry. **Arts of The Han Dynasty : Chinese Art Society of America.** Missouri : Grimes – Joyce Printing Company. 1961.

Vollmer, John. **Ruling From The Dragon Throne Costume of The Qing Dynasty .**

Hong Kong : Library of Congress Cataloging in Publication Data. 1945.

บทความจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ฉิวฉิว ชุดกิ๋เพ้า [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 7 กันยายน 2556, เข้าถึงได้

<http://thai.cri.cn/learnchinese/lesson16/1.html>

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี[ออนไลน์], ชาวฮั่น [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 7 กันยายน 2556, เข้าถึงได้

<http://th.wikipedia.org/wiki/ชาวฮั่น>

อรนง เพ็ชรสุข [ออนไลน์], ประเทศจีนดินแดนแห่งอารยธรรม [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 7 กันยายน

2556, เข้าถึงได้จาก <http://ornnongmiwol.blogspot.com/>

อี เมธา[ออนไลน์], “ฉิวฉิว 旗袍 (กิ๋เพ้า) ตอนที่เพ้า-เสน่ห์แห่งสตรีเพศ ไม่โป๊ไม่

เปลือย 旗袍不暴露的性感” [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 7 กันยายน 2556, เข้าถึงได้

<http://www2.manager.co.th/mwebboard/listComment.aspx?QNumber>

Ellene Chow [ออนไลน์], ชนชาติฮั่น[ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 7 กันยายน 2556, เข้าถึงได้จาก

<http://Chinese2U.blogspot.com>

Kritsada Sangkhatad [ออนไลน์], เครื่องแต่งกายของหญิงสูงศักดิ์ในอดีตที่แลออกมาด้วยความ

เจ็บปวด[ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 7 กันยายน 2556, เข้าถึงได้ <http://jokerdez13.blogspot.com>

Sootin Claimon [ออนไลน์], “ฉิวฉิว” กิ๋เพ้า...ก็สมัยงดงามตลอดกาล [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ

7 กันยายน 2556, เข้าถึงได้ <http://soclaimon.wordpress.com>

ทวิน [ออนไลน์], ท่องซืออัน (10) : คลี่ผ้าดูสาวจีนสมัยราชวงศ์ฮั่น [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 25

มกราคม 2557, เข้าถึงได้จาก <http://www.oknation.net/blog/twin/2008/06/25/entry-1>

ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง, จีนโบราณ[ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 27 มกราคม 2557, เข้าถึงได้จาก

<http://www.about108.com/2013/12/wang-zhaojun.html>